

Iva Doležalová – Eleonóra Hamar – Luboš Bělka
**(eds.): *Náboženství a tělo*, Masarykova univerzita,
Brno, 2006, s. 272.**

Publikace *Náboženství a tělo* obsahuje některé příspěvky ze 3. mezinárodní religionistické konference CERES (Central European Religious Studies), která proběhla v Brně 11.-12. října 2005.

Tématem je náboženství a tělo; respektive vztah k tělu a tělesnosti v různých náboženských tradicích. Kniha ukazuje uvedený problém z několika perspektiv (jak se rovněž nazývají jednotlivé kapitoly): Sexualita; Mrtvá, živá a jiná neobvyklá těla v křesťanství; Medicínská regulace těla a tělesnosti; Cesty k tělesné dokonalosti; Genderové perspektivy; Technologie a metafory těla. Jak editoři sborníku v úvodu uvádějí, jednotlivé studie nabízejí srovnání vztahu k tělu a tělesnosti napříč různými náboženstvími a ukazují to, co je modernímu člověku často skryto – že to byla právě náboženství, která měla fundamentální vliv na formování našich a minulých představ o těle. Řeč o těle je řečí o nás: Vždyť jak jinak můžeme existovat ne-li tělesně? Člověk je z hlediska přirozeného postojem především tělem, jímž se zabydluje ve světě, a vztahuje-li se ke své tělesnosti, pak nikoli jako k něčemu, co je mu neznámé, ale především jako k sobě samému, k tomu, co je nám důvěrně známo. Název *Náboženství a tělo* je však rovněž i jistou provokací (alespoň v okruhu některých náboženských tradic). Nebylo v naší civilizaci přechasto právě křesťanské náboženství tím, co náš život svou spiritualitou vzdalovalo tělesnosti? Zdůrazňování duchovních zdatností souviselo mnohokrát s degradací těla, jeho vášní a potřeb. Téma náboženství a tělo tak lze vidět v duchu přehodnocení našeho pohledu na tělesnost tak, jak je to filosoficky přítomno zejména od 19. století. Nenabízí se tu i otázka, zda jistou degradaci těla s sebou nepřináší moderní vědotechnika, která se k tělu vztahuje jako k neutrálnímu objektu? Není dnes tělo především záležitostí fyziologie, která spolu s průmyslem a důmyslem exploruje jeho výkony a úkony? A tak tematizace těla a náboženství nevyznívá jako „postmoderní lehkost“, ale naopak jako problém těžký, a to přímo tělesně, pozemsky.

Není náhodou, že jednotlivé kapitoly otevírá právě téma sexuality. Paul Ricoeur se v jedné své studii *Sexualita jako div, bloudění, záhada* (1960) táže: „Proč vlastně věnujeme celé jedno číslo Espritu sexualitě, a ne lásce?“ Podobná otázka je na místě i nyní. „Není snad pólem vstupu, duchovní pohnutkou, úhrnným pojmem právě láska?“¹ Avšak před chválou lásky je záhodno dát přednost sexualitě, neboť ta poznamenává lidství radikálněji než sociální rozdíly.

¹ Paul Ricoeur: *Život, pravda, symbol*, Oikúmené, Praha 1993, s. 121.

Sex se dnes často stává „bludným a úchylným“ a právě ztráta jeho sakrálního rozměru představuje (nejen podle Ricoeura) novou hrozbu. Obdobně vyznívají i některé příspěvky ve sborníku, které inspirují k úvahám o sakrálním zakotvení sexuálního života v různých náboženstvích a představují tak sexualitu nikoli jako obchodní artikl či jako objekt pouhého vědeckého zájmu, ale jako příležitost k hlubšímu promyšlení lidské pohlavní určenosti v různých kulturních oblastech a v nových životních – dnes civilizačních – výzvách.

O fascinaci smrtí a o osudu mrtvých pojednávají příspěvky druhého okruhu „Mrtvá, živá a jiná neobyčejná těla v křesťanství“. Téma smrti je tradičně přítomno v evropské myslitelské tradici. Např. již od antiky se uvažuje o filosofii jako o přípravě na smrt. Právě otřes, který v člověku vzbuzuje smrt (vždy přítomná možnost našeho zániku a zmaru), často vede k náboženským úvahám a k otázkám o hranicích naší existence. Tělesně jsme určeni nejen prostorově, ale též časově – každé tělo se pne mezi zrodem a zánikem, v němž se nakonec rozplyne. Snad právě zkušenost toho, že ten, kdo tu tak věrně a důvěrně blízko žil s námi, náhle odchází ze světa, vede k tvorbě mýtů či k radikálnějšímu hledání filosoficko-náboženských odpovědí mnohem intenzivněji, než fakt narození, na který se zapomíná.

Kapitola o medicínských regulacích těla (a tělesnosti) dále vypovídá o lidské starosti o tělo v náboženském kontextu. Právě nemoc vybízí k novým reflexím a problematizuje samozřejmost naší existence. I zde je významná příležitost pro otázky smyslu života, a tedy náboženské hledání. Mnohé úkazy, které z této existenciální situace vzešly a časem se v náboženství usazovaly jako dogmata či jako tradice, představují zvláštní formu institucionalizované péče o tělo jakožto o podmínku našich životních (pozemských) rozvrhů. Tak přechází téma dokonalosti těla do další části publikace, která vypovídá o metodách a představách tělesné dokonalosti – zdraví. Právě touha po dokonalosti se přechasto obrací v ignoranci či nenávist vůči tělu (jako by se tělo chtělo osvobodit od sebe samého – tento stav známe např. z křesťanství a z buddhismu, která např. Nietzsche ohlašoval jako nihilistická náboženství). Jindy se sofistickované ovládnutí těla prostřednictvím všemožných technik (např. meditačních) stává prostředkem pro nabytí zdatnosti duchovních. A nabývají tělesné (resp. duchovní) zdatnosti ve stejné míře muži i ženy? Rozhodoval o ustálení pesimistických či optimistických, ortodoxních – či vulgárních náboženských představ o těle více muž či žena? Jaký je obraz ženy a muže v náboženských tradicích – zde konkrétně v křesťanství? Na takové otázky hledá odpovědi příspěvek v části o genderových perspektivách.

Poslední úsek sborníku shrnuje práce pod označením „Technologie a metafory těla“. Toto téma je v mnohém blízké kapitolám o medicínských regulacích těla a následně o tělesném zdokonalování. Autoři tu však zdůrazňují doposud skrytou povahu těla, kterou představuje otázka symbolů – stejně dobře se pro tuto část nabízí název „Tělo jako symbol“. Byly to právě symboly, které tělo často vzdalovaly jeho tělesnosti (tělesu), když je poutaly k různým

metafyzickým perspektívám a naopak. Bohatá symbolika těla prozrazuje, že tělo není jen nástrojem našeho zařizování, ale též tím, co svým tvarem odkazuje ke světu a zásvětí jakožto hlavním horizontům náboženství. Tělesné symboly tak vedou k určité životní orientaci – vyjadřují smysl ontologický, existenciální aj. Svědčí o našich touhách, které pramení v hlubinách duševna. Symbolicky se tedy ukazuje psychický a kosmický kořen tělesnosti, který se rozvíjí prostřednictvím nábožensko-poetické imaginace.

Zůstává otázkou, jestli my, kritičtí lidé, se vůbec můžeme dozvědět nějakou objektivní pravdu o těle, které zná a zakouší náboženství, protože ve chvíli, kdy jej zbavíme oné „mýtické slupky“, jde přece o tělo jiné, odlišné, totiž proměněné v objekt vědy. Není takováto fenomenologická proměna neustálou hrází té religionistiky, které vlastně nezbývá nic jiného, než setrvávat v explikativních pozicích empirismu, pokud chce být vědou? Odkud vlastně čerpáme naději, že existuje nějaký „smysl“ objektu ve vědecké rozpravě? Lze náboženským symbolům rozumět jen tak deskriptivně, nebo to předpokládá ono náboženské společenství a existenciální vyznání – ono srozumění v „kérygmatu“?

ALEŠ PRÁZNÝ